

Okul-Çevre İlişkisinin Okul Geliştirmedeki Rolü: Kavramsal Bir Çözümleme

The Role of School-Environment Relation in School
Improvement: A Conceptual Analysis

Cemal ÇALIK
Gazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

ÖZET

Okul aile ilişkilerinin artırılmasının öğrenci başarısı açısından yararlarından konu ile ilgili hemen her kaynakta söz edilmesine rağmen, bu iki paydaş arasındaki ilişkinin nasıl gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi gerektiğinden pek söz edilmemektedir. Diğer yandan okulların sorunlarının kaynağı veya bu sorunların çözülmesi ile ilgili yapılması gerekenler kaynak (finansman) sorunu ile ilişkilendirilmektedir. Oysa okullarda eğitimin kalitesini geliştirmek için okulun kendi iç ve dış dinamiklerinde yapılabilecek oldukça yararlı işler vardır. Eğitimcilerin özellikle bu konular üzerine odaklanması bilimsel, toplumsal ve aynı zamanda bir vatandaşlık görevidir. Okul aile ilişkilerinin geliştirilmesi bunlardan biridir. Çünkü gelir kaynakları oldukça sınırlı olan özellikle devlet okullarında eğitimin kalitesinin artırılması için okul aile ilişkilerinin geliştirilmesi önemli bir strateji olabilir. Bu yaklaşım çerçevesinde bu çalışmada okul aile ilişkilerinin varolan durumu, sorunlar ve okul aile ilişkilerinin geliştirilmesi için önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul, çevre, okul geliştirme.

ABSTRACT

Despite the fact that benefits of improved school-parents relationship in terms of student success are repeatedly mentioned in the related literature, it is still not clear how this relationship between the two could be best set and improved. On the other hand, the source of the problems in the schools and the things to do to eliminate them are almost always regarded to be associated with the problem of finance. However, there are a great many things to do within the school's internal and external dynamics to improve the quality of education provided at school. It is the academic, social and

citizenship responsibility of the educationalists to concentrate on these issues. Improving school-parents relationship is one of them, for this could turn out to be a critical strategy to enhance the quality of education at public schools, whose sources of income are rather limited. Bearing this in mind, this study aims to identify the current situation of the school-parents relationship and related problems and to put forward certain suggestions to improve the school-parents relationship.

Key words: School, environment, school improvement.

Giriş

Okullar toplumsal açık sistemlerdir. Okulun girdisini içinde yaşadığı ve amaçlarını gerçekleştirmek üzere kurulduğu toplumdaki alması ve bu girdiyi işledikten sonra yine topluma çıktı olarak sunması ona açık sistem özelliği kazandırır. Bu anlamda okulları toplumla birlikte düşünmek ve ele almak daha doğru bir yaklaşım olabilir (Aydın, 2004:161). Ancak geleneksel bürokratik okul modelleri, okul ve ailenin ayrı ayrı sorumlulukları olduğuna, aile ve okul arasında yapısal bir benzeşmezlik, rekabet ve çatışmaya vurgu yapmaktadır. Çağdaş yaklaşımlar ise okul ve ailelerin daha paylaşılmış sorumlulukları olduğunu kabul etmektedir. Bu yaklaşımlar eşgüdüm, işbirliği ve okul ve ailenin birbirini tamamlayıcılığına ve iletişim ve işbirliğini teşvik etmeye vurgu yapmaktadır (Tschannen-Moran, 2001:311).

Okulun örgütsel özelliklerinin yanı sıra eğitim yönetiminde ortaya çıkan yeni eğilimler de okul çevre ilişkilerinin geliştirilmesini kaçınılmaz hale getirmektedir. Eğitim yönetiminin değişen doğasıyla beraber ve merkezi yönetimin kısıtlılıklarına yanıt olarak, yerel topluluklar ve onların okulla ilişkileri üzerine yeni bir odak noktası oluşmuştur. Sadece *devletin sunduğu eğitim* hizmetinden *devlet ve toplumun işbirliği halinde olduğu eğitime* doğru bir eğilim ortaya çıkmıştır (Adams, 2002:52). Buna paralel olarak, demokratik toplumda aile, okul yönetiminde önemli rol oynayan bir öge haline gelmiş (Bursahoğlu, 1999:50) ve bundan da öte aile katılımı, okul etkililiğinin en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Rosenblatt ve Peled, 2002:349). Veliler, okulların işlerini nasıl gerçekleştirdiği konusunda artan bir şekilde düşüncelerini daha fazla ifade etmeyi talep etmektedir. Okul yönetimlerinin ailelerin katılımı için kapsamlı bir strateji belirlenmeleri gerekmektedir (Tschannen-Moran,

2001:312). Böylece, okulun toplum desteğini ve memnuniyetini artırma imkanı ortaya çıktığı gibi; okulun topluma karşı açıklığını, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırma fırsatı oluşmaktadır.

Günümüzde eğitimin ve okulların rolleri ve sorumlulukları sürekli farklılaşmakta ve artmaktadır. Buna karşılık okulların birçok sorunla karşı karşıya olduğu ve bunlara yanıt vermekte zorlandığı görülmektedir. Okulların içinde olduğu böyle bir durumda, toplum desteği ve iş birliğinin sağlanmasının, kaynak sorunu ve tüm diğer sorunların çözümlenebilmesi açısından önemli olduğu söylenebilir (Kurt, 2005:23).

Okul aile ilişkilerinin artırılması isteğinin temelinde, aile katılımının çocuğun başarısının artmasına öncülük edebileceği beklentisi vardır. Bu amaçla devlet okullarında, okulda karar alımına katılımı için velilere çağrılar yapıldığını görmekteyiz. Buna ilave olarak, okulun toplum tarafından denetimini sağlamaya yönelik adımlar atılmaktadır (Tschannen-Moran, 2001:312).

Okul Geliştirmede Etkili Bir Yol: Okul-Çevre İlişkisi

Çeşitli çalışmalar, veli katılımının öğrencilerin tutumları, okula devam ve akademik başarıları üzerine olumlu etkili olduğunu doğrulamaktadır. Bu nedenle, okullar velileri okul faaliyetlerine katılmaları için isteklendirmeli ve bunu sağlayacak yeni yollar bulmalıdır. Ancak burada iki yönlü bir sorumluluk da söz konusudur. Okulların, velilerin katılması için gerekli desteği sağlaması gerekirken, velilerin de çocuklarının eğitimine katılmak için zaman bulmaları gereklidir (Caplan ve diğerleri, 1996).

Görevinin büyüklüğü ve karmaşıklığı göz önüne alındığında, okulların toplumun aktif bir şekilde yardımına ihtiyaç duyması kaçınılmazdır. Okulların karşılaştığı problemlerin üstesinden gelmesi, toplum ve okulların ortak çalıştığı işbirlikçi çözümler ile mümkün olabilir (Glow ve Sperhac, 2003). Bu anlamda, eğitimin okullarda daha kaliteli sunulması için öğretmenler, okul yöneticileri, aileler ve toplumun, birlikte çalışmasının gerekli olduğu söylenebilir. Ancak, yapılan araştırmaların sonuçları, doğru destek ve ortaklıklar için bir yapıya ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır (Sanders, 2004).

1980'lerin ortalarından bu yana eğitim, kamu sektörünün bir parçası olarak, performans verimliliği ve kaynakların etkili kullanımı gibi konularda kamu baskısıyla karşı karşıya kalmıştır (Dimmock ve O'Donoghue, 1997:149). Diğer yandan "başarı" terimin anlamı okullarda aile katılımı ile ilişkili olarak düşünölmeye başlanmıştır (Caplan ve diğerleri, 1996). Bu baskı ve taleplere okulun yanıt verebilmesi ve okullarda gerçek bir değişim yaratabilmesi için, velilerin eğitime doğrudan katılmaları sağlanmalıdır. Diğer yandan devlet kaynaklarından eğitime ayrılan reel payın her geçen gün azaldığı; buna karşın eğitime gereksinim duyan çağ nüfusunun hızla arttığı ölkemizde, ailelerin okulların işlevini yerine getirebilmesi için sağlayacakları ekonomik, toplumsal, kültürel destek ve katkılar büyük önem taşımaktadır (Aydın, 2004:167).

Okullarda öğrenci başarısını artırmanın yolları aranırken, çalışmalar sadece para ve ürün arasındaki ilişkiyi kapsamamalıdır (Cybulski, Hoy ve Sweetland, 2005; Reinhartz ve Beach, 2004). Sorunların nedeni ve çözümü genellikle kaynak yetersizliğine bağlanmaktadır. Bu yüzden çoğunluka okulların kaynak sıkıntısı ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte eğitim ve öğretimi geliştirmek için okulun kritik içsel ve dışsal süreçlerinde ne gibi değişiklikler yapılabileceği veya nasıl öğrenci başarısına hizmet eden bir şekilde dönüştürülebileceği üzerinde yeterince durulmamaktadır. Bu kritik süreçlerden en önemlilerinden biri de okul aile ilişkileridir. Nitekim yurt içinde ve dışında yapılan araştırmalar okul aile ilişkilerinin artmasının öğrenci başarısına olumlu etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır (Aydın, 2004; Çayırılı, 1998; Dimmock ve O'Donoghue, 1997; Oğan, 2000; Rosenblatt ve Peled, 2002). Bu anlamda devlet okullarını geliştirmenin en etkili yollarında birinin okul aile ilişkilerinin artırılması olduğu söylenebilir.

Okul Çevre İlişkileri Nasıldır?

Ankara'da okul-aile ilişkilerini incelediği bir araştırma sonuçlarına göre; yöneticiler ve öğretmenlerle veliler arasında planlı ve programlı bir ilişkiden söz edilemez. İlişkiler rastlantılara dayalıdır. Velilerin çoğunluğunun okuldaki eğitsel etkinliklerden haberi yoktur. Genelde öğretmenler ve veliler okul ve öğrenci sorunları ile

ilgilenmemektedirler. Ancak okul-aile işbirliğinin öğrenci başarısı açısından önemi konusunda veliler ve öğretmenler görüş birliği içindedir (Çayırılı, 1998:17).

1989 Amerika’da yapılan bir araştırmada öğretmenlere kendi bölgelerinde devlet okullarının karşılaştıkları en önemli sorunların neler olduğu soruldu. Öğretmenlerin, finansal problemler de dahil diğer bir çok konu arasından “ailenin ilgi ve destek eksikliği”ni en önemli sorun olarak gördükleri ortaya çıkmıştır (Caplan ve diğerleri, 1996).

Haris 1993 yılında öğretmenlerin görüşlerine göre gelecek beş yıl boyunca kamu eğitimi politikasında en yüksek önceliği alması gereken konularla ilgili bir araştırma yaptı. Araştırma sonucunda, öğretmenler en önemli konu olarak “ailelerin çocuklarının öğrenmelerindeki rollerinin güçlendirilmesini gerektiğini” görüşünde olduğu belirlendi.

Aile yapısında meydana gelen değişimler de okul aile ilişkilerini etkilemektedir. Anne ve baba çocuklarıyla birlikte daha az zaman harcamaktadırlar ve hemen hemen tüm veliler iş yaşamı ile aile yaşamının taleplerini dengelemekte zorluk çekmektedirler (U.S. Department of Education, 1994). Veliler, çocuklarının yaşamlarına daha az katılmasına neden olan olağanüstü bir baskı altındayken, onların çocuğun eğitime katılmasına daha fazla ihtiyaç var. Aileler bu ihtiyacın farkındadırlar. Tüm ülkedeki ailelerin %40’ı çocuklarının eğitimi için yeterli zaman ayıramadıklarına inanmaktadır. Bu konu, günümüz eğitimi etkileyen en büyük ve en önemli etkenlerden biridir ve çözüm için veliler, okullar ve toplumu kapsayan katılım çabaları gereklidir (U.S. Department of Education, 1994).

Okul ve ailelerin hangi konularda birlikte çalıştıkları, okul çevre ilişkilerinin yeterliliğine ilişkin bir gösterge olarak kabul edilebilir. Genelde bağışlar, okul-toplum ilişkilerinin başlıca konusunu oluşturmaktadır (Levin-Epstein, 2004:3). Bu anlamda, okul çevre işbirliğinde bağışın ötesinde neler olduğu aslında veli katılımının en önemli göstergesi olarak kabul edilebilir.

Ailelerin okuldaki faaliyetlere ilgi ve katılım düzeyleri ile çocuğun yaşı ve sınıf düzeyi arasında ilişki olduğu bildirilmektedir. Özellikle okulöncesi ve ilköğretim düzeylerinde

okulda çocukları olan veliler okulda faaliyetlere daha fazla ilgi göstermekte ve katılmaktadır. Okulöncesi ve ilköğretim düzeylerindeki öğrencilerin öğretmenleri, aile katılımı tekniklerinin en sık kullanıcılarıdır. Ortaokul ve lise düzeylerinde, ailelerin katılım düzeyleri azalmaktadır. Lise öğrencilerinin velileri, önemli okul kararları veya gelecek planları hakkında çocuklarıyla nadiren tartışarak rehberlik yaptıklarını belirtilmektedir. Lise öğrencileri nadiren eğitsel konularda karar alırken ailelerine danışmaktadır (Caplan ve diğerleri, 1997)

Brain (1994), lise öğrencilerinin velilerinin çocuklarının yaşantılarında ne olduğu konusunda ilköğretim düzeylerindeki öğrencilerin öğretmenleri, aile katılımı tekniklerinin en sık kullanıcılarıdır. Ortaokul ve lise düzeylerinde, ailelerin katılım düzeyleri azalmaktadır. Lise öğrencilerinin velileri, önemli okul kararları veya gelecek planları hakkında çocuklarıyla nadiren tartışarak rehberlik yaptıklarını belirtilmektedir. Lise öğrencileri nadiren eğitsel konularda karar alırken ailelerine danışmaktadır (Caplan ve diğerleri, 1997)

Okulların Ailelerle İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunlar

Okullar ailelerle ilişkilerini geliştirmek için, okul faaliyetlerine ailelerin daha aktif katılımının engelleri ortadan kaldırmalı ve ailelere yeni işbirliği ve katılım olanakları sunmalıdır (Levin-Epstein, 2004:4). Çeşitli faktörler okuldaki faaliyetlere ailelerin katılımını teşvik edebilir veya engelleyebilir. Bu faktörler çocuğun eğitimine ailenin ilgisi, okuldan memnuniyeti ve velinin katılma yeteneği olmak üzere üç grupta ele alınabilir (Chan ve Chui, 1997:103).

Ailelerin okul etkinliklerine katılımı ve iş birliği sürecini engelleyen başlıca nedenler (Aydın, 2004; Caplan ve diğerleri, 1997; Chan ve Chui, 1997; Levin-Epstein, 2004) şu şekilde sıralanmıştır:

- a) *Okuldaki uzman personelin velilerle ilişki konusunda olumsuz tutumları, isteksizliği veya çekingenliği:* Bu engellerin ortadan kaldırılması için

öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin de ailelerle ilişkiler konusunda daha bilgili ve istekli olmaları gerekmektedir. Ailelerin okulla ilişkilerini artırmak için yapılması gereken en öncelikli işlerden biri öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin veli katılımını değerli olarak görmeleridir.

- b) *Okul yönetimi ve öğretmenler ile veliler arasında ilişkilerin planlı ve programlı olmaması:* Okul ve aile ilişkilerinin sadece veli toplantıları ve kişisel görüşmelerle sınırlı olmaması gerekir.
- c) *Ana-babaların kendi okul yaşantılarının olumsuzluğu:* Birçok ana-babanın olumsuz okul yaşantılarına sahip olmaları, okula karşı olumsuz tutumlar geliştirmelerine yol açmaktadır.
- d) *Velilerin okula sağlayabilecekleri yardım konusunda yeterince bilgi sahibi olmamaları:* Okullar velilerin okul faaliyetlerine katılımın destekleyen politika ve uygulamalar geliştirmelidir. Buna ilave olarak veliler evde çocuklarına nasıl yardım edebilecekleri konusunda bilgilendirilmelidir.
- e) *Ailelerin ekonomik sorunları:* Çoğu zaman ailelerin okula çağırılma nedenleri, kendilerinden ekonomik katkılar istenmesidir. Bu yanlış yaklaşım, ekonomik sıkıntı içinde olan ailelerin okula sağlayabilecekleri diğer katkıları da ortadan kaldırmaktadır.
- c) *Ailelerin okula ayırabilecekleri zamanın kısıtlı olması:* Ana-babaların çalışan bireyler olmaları, meslekî sorumlulukları ve etkinliklerin genellikle çalışma saatleri içinde düzenlenmesi nedeniyle, aileler okula katılım için yeterince zaman ayıramamaktadırlar.
- d) *Ailelerin eğitim düzeyinin düşük olması:* Okula karşı olumlu yaklaşıma sahip olsalar bile ana-babalar, eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle okul etkinliklerinde nasıl bir görev alabilecekleri konusunda güvensiz davranabilirler.
- e) *Ev ve okul kültürünün farklılığı:* Aileler ve öğretmenlerin birbirinden farklı kültürel yapılara sahip olmaları, sağlıklı okul-aile iş birliğinin önemli engellerinden biridir.
- f) *Mevcut okul aile işbirliği çalışmalarının ve veli toplantılarının*

verimsizliği: Veliler eğitim süreci ile ilgili kararlarda kendilerinin görüşünün alınmadığını, kendilerine toplantılarda yeterince söz hakkı verilmediğini, verilse, de bunun belirli velilerle sınırlı kaldığını, alınan görüş ve önerilerin daha sonra kullanılmadığını belirtmişlerdir.

Ana-babanın öğretmenlere yaklaşımı genellikle olumlu olmasına rağmen bu iki taraf arasında bazen anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Bu anlaşmazlıkların ortaya çıkmasının nedenlerinden biri, her iki tarafın çocuktan beklentilerindeki farklılıktır. Bazen, bunlardan birinin çocuğa aşılacak istediği fikir veya davranışı, diğeri benimsemez ve silmek ister. Böyle anlaşmazlık durumunda, çocuk belki her iki taraftan fazla zarar görür. Ana-baba ile öğretmen arasındaki gerginliği azaltacak önlemlerin başında, karşılıklı özveri yoluyla kurulacak işbirliği gelir. İşbirliği sonucunda her iki taraf, daha çok anlayış, memnuniyet, saygı ve yakınlık kazanır (Bursalıoğlu, 1999:51). Öğretmenlerin yakınmalarından ise, ailelerin okula sağladıkları desteğin yetersizliği, okulların amacı ve yapmak istedikleri ile ilgilenmemeleridir ve bu durum okuldaki öğrenme sürecini olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan birçok aile de, öğretmenlerin, çocuklarına temel akademik becerileri kazandırmada başarısız olduklarından yakınmaktadırlar. Ayrıca bazı aileler okulları, çocukları sorun ve olumsuzluklardan koruyan değil, tanıştıran yerler olarak görmektedirler. Buna karşılık birçok öğretmen toplumsal ve ailevi sorunların, okuldaki öğretim sürecini engellediğini düşünmektedir (Aydın, 2004:162). Esasında öğretmenlerin ve ailelerin birbirlerine bu şekilde olumsuz yaklaşmasının da altında okul ve aile ilişkilerinin zayıf olması vardır.

Rumberger ve diğerleri (1990), öğretmenlerin velilerle ne yapılması gerektiği hakkındaki düşünceleri ile yapabildikleri arasında eşitsizlik kaydetmiştir (Akt. Caplan ve diğerleri, 1997). Ortaöğretim düzeyinde on öğretmenden dokuzu veli katılımının önemli olduğu görüşünde iken, on öğretmenden sadece üçü veli katılımını kendi sorumluluğu olduğunu görmektedir. Okul ve ev arasında artan iletişim ve geleceği planlamada çocuklarıyla tartışmak için velilere rehberlik sağlamak iyi bir strateji olarak görülmektedir. Bununla birlikte, lise öğretmenleri, böyle stratejilerin herhangi birini sürdürmek için zaman eksikliği çektiklerini kaydetmektedir. Aile katılımı için

tasarlanmış belirli bir strateji konusunda öğretmenin istekli olması da ayrıca önemlidir. Bir stratejiyi uygulamaya istekli olan öğretmenler, okul idaresinin emriyle velilerle işbirliği yapan öğretmenlere göre velilerle daha iyi ilgilenebilmektedir. Öğretmenlerin hizmetöncesi eğitimi, velilerle iletişim kurmak ve ilgilenmek için gerekli becerileri geliştirmede geniş imkanlar sağlamamaktadır (Caplan ve diğerleri, 1997). Bu yüzden okullar öğretmenlere, velilerle bilgi paylaşımı, işbirliği ve velileri çocuklarına yardım edebileceği yollar önerme konularında bilgi ve beceri kazanma olanakları sunmalıdır. Okul yönetimi velilerle işbirliği yapmaya yönelik olarak öğretmenleri teşvik etmeli ve buna uygun bir okul ortamı yaratmalıdır.

Okul ve Aile İlişkileri Neden Gereklidir?

Okul yönetimine aile katılımı, etkinlik ve verimlilik, sorumluluğu paylaşma, katılım hakkı ve daha demokratik bir okul yönetimi aracı olması açılarından savunulmaktadır. Ailelerin okulda eğitim öğretim ve yönetim faaliyetlerine katılmasının nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Chan ve Chui, 1997:103):

1. Veliler, çocuklarının ilk eğiticileri olduklarından katılmalıdır.
2. Velilerin kendi çocukları için uzun dönem sorumlulukları vardır.
3. Velilerin katılımı öğrencinin öğrenmedeki başarı şansını artırabilir.
4. Katılım velilerin bir hakkıdır.
5. Velilerin katılımı okul yönetimi demokratikleştirme sürecinin bir parçasıdır.

Ailelerin okula katılımının beş türü tanımlamıştır. Bu beş görev ailelerin okulla ilgili görevlerinin ana çerçevesini oluşturmaktadır (Tschannen-Moran, 2001:311):

1. **Okul hazırlığı:** Çocuklarının genel refahını ve okul hazırlığını sağlama ailelerin temel yükümlülüğüdür.
2. **Okulla iletişim:** Öğrencinin bireysel gelişimi ile ilgili bilginin yanısıra okul aktiviteleri ve gereksinimlerine ilişkin aile ile iletişim kurmak okulun temel yükümlülükleridir.

3. **Okuldaki etkinliklere katılım:** Okul tarafından velilere gönüllü olarak okuldaki etkinliklere katılmaları olanaklar sağlanmalıdır.
4. **Evdeki öğrenme çalışmaları:** Ailelerin evdeki öğrenme aktivitelerini kapsar.
5. **Karar alımı:** Okulun yönetiminde karar alımın rolüne velilerin dahil edilmesini kapsar.

Okulun eğitim ve yönetim işlerine ailelerin çok yönlü katılımını sağlamayı amaçlayan okul programlarının yukarıda sıralanan beş türü kapsamı gerektiğini söylenmektedir. Bununla birlikte tartışmaların en çok yoğunlaştığı konu velilerin okul düzeyinde karar alımına katılımıdır (Tschannen-Moran, 2001:311).

Okul çevre ilişkilerini gelişmesi için okullar, bilgi ve olanaklarını toplumla paylaşabilir ve toplum projelerine çeşitli katkılar sağlayabilir. Bu yöndeki gayretler, toplumu desteğe daha hazır hale getirmede bir anlayış temeli oluşturabilir. Çünkü toplum eğitime öncelik vermiyor olabilir. Adams (2002:53) okul toplum ilişkilerinin hangi boyutlarda olabileceği ve yararlarını üç grupta ele almıştır: (1) öğretim programı desteği, (2) okul kaynaklarının tedarik edilmesi ve (3) okulların yönetimi (Bkz. Tablo 1). Adams'ın (2002) bu sınıflaması okul çevre ilişkilerinin geliştirilmesi için iyi bir model olabilir veya geliştirilecek yeni modeller için önemli bir kaynak olabilir. Çünkü okul toplum ilişkilerinin geliştirilmesi gerektiği ve yararları üzerine bir çok yazılar olmakla birlikte, bunun nasıl olması gerektiği ile ilgili model eksikliği vardır.

Okul aile ilişkilerinin geliştirilmesi, okulda disiplin sorunlarının azalmasına neden olmaktadır. Yüksek düzeyde aile katılımını gerçekleştirdiği zaman veliler çocuklarına evde daha fazla yardım etmesi gerektiği hissetmekte, okulda öğretilenlerin ne olduğunu daha fazla anlamakta, öğretmen ile kişisel ilişkilerde daha olumlu bir tutum içinde olmakta ve öğretmenin genel öğretim yeterliğini daha yüksek bulmaktadırlar. Ailelerin okula güven duygusu artar ve aynı zamanda veli olarak kendi kendilerine daha fazla güven geliştirirler. Velilerin algısındaki bu değişme, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri ve öğrenci yeterliği göz önüne alındığında bile vardır. Bundan da öte, artan

katılım ailelerde, okulun daha etkili olduğu ve öğrenci başarısının artacağı algısı yaratmaktadır (Caplan ve diğerleri, 1997: Henderson ve Berla, 1994).

Tablo 1. Toplumun Okula Faaliyetlerine Katılım Alanları

Eğitim Alanı	Toplum İlgisinin Türü
<i>Öğretim Programı için destek sağlamak</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Okul programını destekleyici bir ortam geliştirmek • Okula kayıt olma, devam ve katılımı artırmak • Öğrencilerin evde gözlenmesi • Tüm öğrencilere yeterli çalışma yerinin sağlanması • Sorunlu öğrencileri belirlemek ve onlara yardım etmek • Ailelerinin acil durumlarında öğrencilere yardım etmek • Okul personelinin moralini yükseltmek • Yardımcı ve düzenli öğretmenler sağlamak • Belirli alanlarda (öğretmenlerin uzmanlık eksikliği olan) öğretim sağlamak. • Çıracılık/iş olanağı sağlamak
<i>Okul kaynaklarının tedarik edilmesi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Okula arazi bağıışı • Okul binalarının inşaatlarının yapılmasına iş/malzeme bağıışlamak • Tamir/koruma hizmetleri sağlamak • Öğrenme, donatım yardımı sağlamak (kitap, teknik malzeme) • Okullara verilen parayı artırmak
<i>Okul yönetimi için destek sağlanması</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Okul programlarının daha başarılı bir şekilde uygulanmasını daha olası kılmak • Çocukların öğrenmelerinde ailelerin sorumluluğunu desteklemek • Daha fazla malzeme desteğı sağlamak • Personeli üzerindeki ağır yükün düşürülmesi için insangücü sağlamak • Uzman desteğı • Yeni fikirler sunmak, aksaklıkları giderici hizmet etmek • Danışma/yönetim kurullarına yardım etmek • Yerel okul programlarının planlanması, yönetilmesi ve değerlendirilmesi için katılma sorumluluğı almak • Bir süre sonra hükümet desteğı ve teknik yardımla, formal ve informal yerel eğitimin ana sorumluluğı alacağını kabul etmek. • En az hükümet yardımıyla okul yönetim işlevlerinin çoğunu devralmak.

Kaynak: Adams, (2002:54).

Okul Çevre İlişkileri Nasıl Artırılabilir?

Aile katılımı ile öğrenci başarısı arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi amaçlayan bir çok araştırma çabaları bulunmasına rağmen, aile katılımının hangi türünün öğrenci başarısıyla ve okul başarısının diğer göstergeleriyle daha ilişkili olduğunu gösteren çalışma çok azdır. Herhangi bir veli katılım stratejisini destekleyen araştırma eksikliğine rağmen, veli katılımının düzeyini artırma çabalarının iki önemli strateji etrafında toplandığı görülmektedir. Bunlar (Caplan ve diğerleri, 1997):

(1) Aileleri, evde öğrenmeyi destekleyen ve eğitsel açıdan değeri olan davranışları sürdürmeye teşvik etmek,

(2) Öğretmen-veli ilişkilerini destekleyen okul aktiviteler düzenlemek.

Tschannen-Moran (2001:313), veli katılımı konusunda okul personelinin velilere güvenmemesi durumunda, işbirliği çabalarının gerçek olmaktan çok yapmacık olmasının daha fazla olası olduğunu ve okulun gerçek amacını çok iyi belirlemesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Okullar şu iki sorunun cevabını açık bir şekilde verebilmelidir: (1) Aile katılımı, kararlara daha fazla destek, memnuniyet ve kabul “satın almak” için müdürlerin velilere verdiği bir şey midir? Yoksa (2) müdürler velileri okulun karşılaştığı sorunlara çözüm aramada bilgi, anlayış ve bakış açıları veren potansiyel bir kaynak olarak mı görmektedir?

Okul-aile iş birliği, eğitimsel değerlere dayalı olarak aileleri, öğretmenleri, yöneticileri ve öğrencileri bir araya getirerek eğitim gereksinmelerinin uygun biçimde karşılanması için, bu grupların birbirlerinden neler bekleyebilecekleri ve birbirlerine nasıl yardım edecekleri konusunda görüş birliği sağlar (Aydın, 2004:162). Bu anlamda, okul ve aile arasındaki ilişkiler arttıkça aile ve okul arasındaki yakınlığın da artacağı söylenebilir.

Veliler, okullar ve toplumun çocukların öğrenmesine yardım etmesi için yapabilecekleri bir dizi eylem önermektedir. Çocuğun ilk öğretmeni olarak veliler ve aileler şunları yapabilir (U.S. Department of Education, 1994);

1. Ev ödevi zamanını günlük olarak planlama.
2. Birlikte okuma.

3. TV'yi akıllıca kullanma.
4. Okul ile temas halinde kalma.
5. Övgü ve teşviklerini sunma.
6. Özellikle onlu yaşlardaki çocuklarıyla konuşma.

Henderson ve Berla (1994) velileri katmaya yönelik etkili okul çabalarının aşağıdaki nitelikleri taşıması gerektiğini kaydetmektedir:

- *Çok yönlü.* Sadece en kolay ulaşılabilir olanlarla değil tüm ailelerle temasa geçmek ve onları özel öğretmenlikten yönetime kadar önemli rollere dahil etmek.
- *İyi-planlanmış.* Hem eğitimler hem de velilerin eğitiminden ve tüm katılımcılardan ne beklendiğine ilişkin olarak belirgin hedefler oluşturma ve açık iletişim.
- *Uzun süreli.* Sadece anlık bir projeden çok uzun dönemli bir çalışmaya adanmak.

Okul-aile iş birliğinin sağlanması ve aile katılımının artırılabilmesi için aşağıdaki çalışmalar yararlı olmaktadır (Aydın, 2004:165).

- Okulda yapılacak toplantı ve etkinliklerin zamanı, ailelerin katılımı için gerekli hazırlık ve düzenlemeleri yapabilecekleri kadar uzun bir süre önce duyurulmalıdır.
- Ailelere, okulu istedikleri zaman ziyaret edebilmeleri, kütüphaneden yararlanmaları, öğretmen ve yöneticilerle görüşmeleri ve sınıf ziyaretleri için izin verilmelidir.
- Okulun sahip olduğu olanak ve kaynaklar, ailelerin okul için düzenleyecekleri etkinliklerde kullanılmalıdır.
- Okulda ailelerin düzenleyecekleri toplantılar için olanak sağlanmalıdır.
- Çalışan ailelerin katılabilmeleri için akşam toplantıları düzenlenmelidir.
- Ailelerin yararlı katkıları ve çalışmaları ödüllendirilerek, teşvik

edilmelidir.

- Ailelere, çocuklarının evdeki eğitimi için neler yapabileceklerine ilişkin bilgi verilmelidir.
- Toplantı ve etkinlikler son dakikada ertelenmemeli, iptal edilmemelidir.

Sonuç

Eğitim yönetiminde ortaya çıkan yeni yaklaşımlar ve merkezi yönetimin bazı kısıtlılıkları, yerel düzeyde toplumun okulla ilişkileri artması konusu üzerine yeni bir odak noktasının oluşmasına neden olmaktadır. Bu anlamda eğitim ve okul yönetimi, giderek velilerle daha ilişkili düşünölmeye başlanmıştır.

Ailelerin okul yönetiminde temel bir öge haline gelmesi onların hakkı ve demokratik toplumun bir gereğidir. Veli katılımı artık okul etkililiğinin en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Okulda gerçekleştirilen eğitim öğretim faaliyetlerine ve okul yönetimine aile katılımının artması, toplumun desteğini ve memnuniyetini artırma imkanı ortaya çıkaracağı gibi; okulun topluma karşı açıklığını, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırma fırsatı da oluşturacaktır.

Ölkemizde olduğu gibi dünyanın birçok ülkesinde de okul veli ilişkilerinin başlıca konusunun genelde bağışlar olduğu görölmektedir. Bu durum okulun ve velinin birbirinden ne beklediğinin ve birlikte ne yapabildiklerinin bir göstergesi olarak kabul edilirse, okul aile ilişkilerinin yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu anlamda, okul çevre işbirliğinde bağışın ötesinde neler olduğu aslında veli katılımının en önemli göstergesi olarak kabul edilebilir.

Velilerin katılımı öğrencinin başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Ancak araştırmaların sonuçları okul aile ilişkilerinin hem yetersiz hem de sorunlu olduğunu göstermektedir. Okul ile aileler arasındaki sorunların özünde bu iki paydaşın birbirinden uzak olması ve yeterli etkileşimi gerçekleştirememesi vardır. Okul aile ilişkileri gelişirse okul ve aile arasındaki sorunları çoğu kendiliğinden ortadan kalkacak

niteliktedir. Bu anlamda okul yöneticileri ve öğretmenlerin velilerle ilişkiler konusunda bilgilendirilmesi gerekirken, velilerin de okula nasıl katkı sağlayabilecekleri konusunda isteklendirilmesi ve bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Veliler okul eğitim öğretim etkinliklerinin ve okul yönetiminin doğal bir parçası olmalıdır. Aileler, okula dışarıdan gelen misafir gibi olmamalı ve okullar da ailelere misafir gibi yaklaşmamalıdır. Veliler her eğitim öğretim döneminde bir iki kez toplantılara ya da sorun olduğunda okula gelen kişiler olmamalıdır.

Okul aile ilişkilerini geliştirmek için okulun daha fazla paraya veya diğer kaynaklara ihtiyacı yoktur. Okul yönetiminin yapması gereken okul aile ilişkilerini iyileştirecek politika ve uygulamalar geliştirmektir. Bu nedenle ve yukarıda açıklanan diğer yararlarından dolayı okul aile ilişkilerinin geliştirilmesi devlet okullarında eğitimin kalitesini artırmanın en etkili yollarından biri olarak nitelendirilebilir.

Kaynaklar

- Adams, D. (2002). *Education and National Development: Priorities, Policies, and Planning*. Asian Development Bank Comparative Research Centre, The University of Hong Kong.
- Aydın, İ. (2004). Okul Çevre İlişkileri. Yayımlandığı Kitap Y. Özden (Editör), *Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bursahoğlu, Z. (1999). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Caplan, J., Greg, H., Stephanie, L., ve Robin, F. (1997). *Literatüre Review of School-Family Partnership*. <<http://www.ncrel.org/sdrs/pidata/pi0ltrev.htm>> (2005, Ocak 14).
- Chan, B. Y., ve Chui, H. S. (1997). Parental Participation in School Councils in Victoria, Australia. *International Journal of Educational Management*, 11(3), 102-110.

- Cybulski, T. G., Hoy, W. K., ve Sweetland, S. R. (2005). The Roles of Collective Efficacy of Teachers and Fiscal Efficiency in Student Achievement. *Journal of Educational Administration*, 43(5), 439-461.
- Çayırılı, E. (1998). *İlköğretim I. Kademedeki Okul-Aile İlişkisi ile İlgili Öğretmen ve Veli Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dimmock, C., ve O'Donoghue, T. (1997). Managerial Imperatives for the improvement of School Reporting to Parents. *International Journal of Educational Management*. 11(4), 149-158.
- Glow, K. M., ve Sperhac, A. M. (2003). *A Community Collaborative Partnership for the Chicago Public Schools*. <<http://proquest.umi.com/login?>> (2004, Nisan 12).
- Henderson, A. T., ve Berla, N. (Eds.) (1994). *A New Generation of Evidence: The Family is Critical to Student Achievement*. Washington, DC: Center for Law and Education. (ERIC Document Reproduction Service No. ED3750968).
- Kurt, T. (2005). MEB Tarafından Başlatılan Eğitime Destek Projesinin Değerlendirilmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 31(329), 23-29.
- Levin-Epstein, M. (2004). School-college Partnership Fosters Academics, Parent Involvement, Support. *Pro Principal*, 16(9), June 2004.
- NCREL (1996). *Critical Issue: Supporting Ways Parents and Families can Become Involved in Schools*. <<http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/envrnmnt/>> (2004, Aralık 17).
- Oğan, M. (2000). *Okul, Okul Aile Birliği ile Ana-Baba İletişimi ve Velilerin Eğitim Beklentisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Reinhartz, J., ve Beach, D. M. (2004). *Educational Leadership Changing Schools, Changing Roles*. Boston: Pearson.
- Rosenblatt, Z., ve Peled, D. (2002). School Ethical Climate and Parental Involvement. *Journal of Educational Administration*, 40(4), 349-367.
- Sanders, M. G. (2004). *Schools, Families, and Communities-Partnership for Student Success*. <http://proquest.umi.com/login?> (2004, Nisan 12).

- Tschannen-Moran, M. (2001). Collaboration and the Need for Trust. *Journal of Educational Administration*, 39(4), 308-331.
- U.S. Department of Education. (1994). *Connecting Families and Schools to Help Our Children Succeed*. <<http://www.ed.gov/PressReleases/02-1994/parent.html>> (2004, Aralık 17).

